

Könyvismertetés.

Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat „Szentírás“-áról.

A „Theologiai Szaklap“ egyik társszerkesztője, Hornyánszky Aladár úr. az I. M. I. T. szentírásfordítását bírálat tárgyává tette (II, 153—158). Idézi a szentírásfordítás szerkesztőinek az első kötethez írt előszavából azt a nyilatkozatot, mely szerint a fordítás két fő elvet követ, a hűséget és magyarosságot. A közönség tájékozása czéljából azonban szükség van még ráutalni a második kötetet megnyitó e szavakra is: „Az anyagot teljesen átdolgoztuk. Ezt . . . azért emeljük ki, . . . hogy e munkáért a nyilvánosság előtt a teljes felelősséget osztatlanul magunkra vegyük.“ E kijelentésnél fogva az I. M. I. T. bibliájának mindennemű dolgaért nem a fordítók felelősek, akik az anyagot szolgáltatták, hanem egyesegyedül a szerkesztő-bizottság, mely az anyagot teljesen átdolgozta.

A szerkesztő-bizottság, úgy eddigi munkásságánál fogva, de a mostan szóban forgó bibliafordítás alapján is, fölmentve érzi magát annak szüksége alól, hogy a bírálónak azon könnyedén odavetett állításával, hogy a szöveget vagy pláne azt amit irtak nem értették volna, egy pillanatra is szembeszálljon. A bírálónak csakis tárgyilagos megjegyzései, melyektől a tudományosságot nem vitathatjuk el, szolgálnak rá, hogy komolyan fontolóra vegyük, és ezekre lesznek bátor néhány viszontmegjegyzést tenni. Teszem azt, a fent érintett felelősség tudatában, mint a szerkesztő-bizottság egyik munkása, megjegyezve azonban, hogy csak a saját nevemben és megbízás nélkül; teszem ezt továbbá azért, mert viszonzni akarom azon „intensiv érdeklődést“, melylyel Hornyánszky úr velünk szemben viseltetik és amelylyel újabb bizonyítékot szolgáltatott azon igazsághoz, hogy a Biblia terén az összes monotheistikus vallások találkoznak.

Ámós 1, 1. A ׀׀ szót sokan csakugyan juhtenyésztőnek fogják fel, ahogy a bíráló kívánja; mindamellett azonban Abulwálid, a XI. századbéli nagy zsidó nyelvtudós, aki jól ismerte a megfelelő arab szót, a héber szót ettől megkülönbözteti és mindenféle barom tulajdonosának tartja. Ilyen ritka szót mindig jobb valamivel általánosabb értelemben venni és nem speciális jelentésre megszorítani. Nekünk különben, akik elvül állítottuk fel a szöveghez való hűséget, mértékadó Amósznak saját kijelentése, melynél fogva ׀׀ bókér (7, 14)

azaz marhatenyésztő. Az, hogy juh- vagy baromtenyésztő-e, egészen irrelevans, a vélemények csak abban ágaznak el, vajjon az illető tenyésztő-e, vagy pásztor (l. Winer, *Biblisches Realwörterbuch*, 3. kiadás, I, 495), mert például Mésa (II. Király 3, 4) nem annyira pásztor, mint tenyésztő, habár más embernél e két foglalkozás összeeshetnek.

Mi a tulajdonneveket csakugyan mindig a maszoretikus szöveg kiejtése szerint írjuk, ebben is a fent jelzett elvünket követvén. Minden más eljárás önkényre és következetlenségre vezet. Kivételt csak a bevett neveknél tettünk, p. o. Mózes, Jordán, Izsák, Jeruzsálem stb.¹⁾

v. 2. „Cziön felől“; v. ö. Joél 4, 16. Fordításunk véletlenül találkozik azzal, ami a Kautzsch-féle bibliában olvasható: vom Zion her, ép így Orelli. Ez helyes is: Cziön a kiinduló pont, ahonnan a kiáltás elhat az illető országokig.

Hogy $\text{וְיִשְׁמַע ה' אֶת הַצֶּלֶק}$ nem azt teszi, hogy „hallatja hangját“, hanem azt, hogy „menydörög“, arra nem kell bennünket kioktatni, de csak az értelme az, a kifejezés ellenben más. A fordítás technikája megköveteli, hogy erre saját fogalmunkkal éljünk, mert p. o. Zsolt. 18, 14 egymás mellett van: „Az Úr az égben menydörög és a Legfelső hallatja hangját.“ Hogy lehet ilyen esetben az egyetlen „menydörög“ szóval beérni? S minthogy szükség van a külön kifejezésre más esetekben, élünk vele akkor is, ha a phrasis egyedül áll. V. ö. Jób 37, 5, ahol a $\text{וְיִשְׁמַע ה' אֶת הַצֶּלֶק}$ mellett a $\text{וְיִשְׁמַע ה' אֶת הַצֶּלֶק}$ ige áll; a kifejezésbeli különbséget a fordításban is kell éreztetni.

„ $\text{וְיִשְׁמַע ה' אֶת הַצֶּלֶק}$ “ nem tanya, hanem legelő, rét“, mondja Horváth. Megengedjük, hogy „rét“ ép oly jó, de hát ilyen egyenértékű szavaknál az egyéni ízlés dönt. Mi a „rét“ szót a synonym $\text{וְיִשְׁמַע ה' אֶת הַצֶּלֶק}$ -ra használtuk. II. Sám. 7, 8.²⁾

¹⁾ 1. Abulvalid tanúsága értéktelen, mert harmonizáló tendenciából fakad. 7₁₄ már csak azért se lehetne „mértékadó“, mert 7₁₄ és 1₁ két különböző írótól származik. De nem kerülheti el a figyelmet, hogy a 7₁₄-ben olvasható boker kifejezés ellenmondásban van 7₁₅-tel, ahol arról értesülünk, hogy Jahve Amost a „juhok mögül“ szólította el. Indokolt a gyanú, hogy boker corrupt és helyette noked olvasandó itt is. (l. Wellhausen, Nowack.) A kivételek emlegetése eléggé bizonyítja, hogy a Szentírászerkesztő-bizottság eljárása is, amellyel hogy tudományos szempontból incorrect, mint „minden más eljárás önkényre és következetlenségre vezet.“

²⁾ V. 2. „Felől“ nem a kiindulópontot, hanem az irányt, a tájékat jelöli. „Budapest felől fú a szél“ — talán csak nem tesz annyit, hogy Budapestről fú a szél. „Cziön felől“ tehát még sem helyes. A kívánt synonymák közül egynehány: dörög, menydörög, csattog, harsog, zeng, zúg. Persze „a fordítás technikája megköveteli“, hogy a fordítónak kellő szókinccs álljon rendelkezésére. Zsolt. 18₁₄ így hangzik: Csattogott az égben Jahve — s menydörögött a Mindenható. A „hallatja hangját“ kifejezés értelme kitűnik a következő példákból: A fülemüle ritkán hallatja hangját; a nagy harang csak ünnepnapkor hallatja a hangját; a mi követünk az országházban idáig még nem hallatta a hangját. V. 2-ben a következő gondolat foglaltatik: Cziönből rettenetes zivatar indul ki, amelynek hatása alatt a természet átváltozik: a

v. 3. „nem térítem el tőle“ nem érthetetlen, mert mindenki gondol a büntetésre, ami következik. Különbösen a H. ajánlotta „nem vonom azt (t. i. az ítéletet, a büntetést) vissza“ szintén kikerülhetetlenné teszi a gondolatbeli kiegészítést. A מִשְׁפָּטֵי értelmére mértékadóak oly helyek mint Num. 23, 20, Zsolt. 78, 38, Maleáki 2, 6; ez utóbbi helyen a „visszavonni“ alig használható.³⁾

v. 4. Az „ezért“ használatával a vers elején takarékosan kell bánni, mert sokszor nem י, hanem יָ עָלֵי áll, és a kettő még sem azonos. Hogy „a tüzet mint a büntetés eszközt ki kell emelni“ nem áll, mert nem a büntetés neve, hanem a büntetés ténye a földolog. V. ö. Exod. 9, 14, ahol nem is lehet másképen mint az igével a mondatot kezdeni. Készséggel elismerem azonban, hogy a H. ajánlotta mondat magyarosabb mint a miénk.

„מִשְׁפָּטֵי nem kastély, hanem palota.“ Ez így mereven odaállítva nem helyes, mert p. o. Prov. 18, 19 az מִשְׁפָּטֵי szó párhuzamos az „erős vár“ kifejezéssel és azért Siegfried-Stade szótárában is (Leipzig 1893) helyesen: Burg, Festung. Mi a „palota“ szóval a מִשְׁפָּטֵי fordítására élünk, és eljárásunk egyik lényeges vonása az is, hogy ott, ahol lehet, a synonym szokat a magyarban is megkülönböztetjük.⁴⁾

v. 5. „A בְּקֵעָה nem egyszerűen síkság . . . hanem völgy.“ Hát Gen. 11, 2? Van-e Sineárban más mint síkság? Völgy ellenben hébertől נָחַל = wádi, hegyek közt נָחַל. A kérdéses Áven-síkság alkalmasint nem más mint Coelesyria, melynek arab neve ma is El-Bika és ez a terület semmi esetre sem „völgy“, hanem inkább fensík.

Hogy a מִשְׁפָּטֵי collectiv értendő, tudjuk, de minthogy lehetségesnek látszott, e héber idiotismust a magyarban is visszaadtuk.

„Komikus a „pálczatartó“ kifejezés.“ Csak annak komikus, aki a komikumot keresi, mert mindenki előtt világos, hogy „kormány-pálczatartó“ a szándékunk. Így azonban mégsem írhatunk fordítást,

növényzet elszárad, elfonyad. A tanya karakteristikuma az emberek és állatok számára készített egy vagy több épület. Világos ebből, hogy annál, aki Am. 1, -ben a tanyák elszáradásáról (= gyászolásáról) beszél, a próféta gondolatának ép a veleje nem jut kifejezésre. Világos az is, hogy „tanya“ nem ép oly jó, mint „rét“ és hogy a kettő közötti választás nem az egyéni ízlés dolga.

³⁾ V. 3. A büntetést v. ítéletet a magyar „visszavonja“ s nem „eltéríti valakitől.“ Miután az eredetiben csak suffixum áll, természetes, hogy az érthetőség megköveteli a kiegészítést. „Nem térítem el tőle“ után mit egészítsen ki a magyarul tudó olvasó? Hogy hesi b hogyan fordítandó, arra nem a fenti citátumok a „mértékadó“, hanem az összefüggés és a magyar nyelvhasználat.

⁴⁾ V. 4. A takarékosagra való hivatkozás egy fordítót se menthet fel a hűség kötelessége és a logika szabályai alól. A kastély egymagában álló, rendszerint kiterjedt parkkal körülvett építmény; a palota díszépület, aminő nagyobb városokban a házak közé ékelve nagy számban található. Minthogy a szöveg városokról, Damaskusról, Tyrusról, Temanról stb. beszél s többes számot használ, nem kétséges, hogy melyik magyar szó felel meg az eredetinek.

mert kell majd szó a שרביט számára is. A H. ajánlotta „jogart“ rossz magyarsága miatt nem használtuk.⁵⁾

v. 6. H. inconsequentit lát abban, hogy גלות שלמה fordítása más e helyen és más a 9. versben. E kifejezést a 6. versben a הולך ige előzi meg, ami már magában véve is „számkivetésbe vinni“ jelentéssel bír; a rákövetkező főnév tehát értelmének teljességében volt visszaadandó; a 9. versben ellenben הוסיף áll, ami mellett enyhíthettünk a héber kifejezés sajátosságán, mert hogy éreztük az enyhítés vagy némi körülírás szükségét, épen abból tűnik ki, hogy itt változtattunk a kifejezésen.

v. 11. A רחמים szót e helyen érzelemmel adtuk vissza, mert a testvéri érzelem elfojtásáról van szó, nem pedig irgalomról. V. ő. ugyanazon kifejezést Gen. 43, 30, a mi fordításunkban „szív“, de most jobbnak véljük az „érzelem“ kifejezést.

הרה „szaggat“ vagy „ragadoz“ egyaránt, ezt jól tudja az I. M. I. T. „fordítója“, helyesebben bibliájának szerkesztő-bizottsága. De mivel az ige tárgy nélkül áll, a „ragadoz“ inkább állhat egyedül, mert nyomban emlékeztet a ragadozó állat természetére.

עברה nálunk „indulat“, hogy megkülömböztessük a rokonértelmű szavaktól.⁶⁾

2, 3. A שושן szót azért hagytuk articulus nélkül, mivel majdnem tulajdonnévi ereje van; v. ö. מלכס 1, 15.⁷⁾

⁵⁾ V. 5. Bik'a = völgy a tagadás daczára is. Bik'at Hajjarden = a Jordán völgye; Bik'at Halebanon = „wahrscheinlich die Thalschlucht des Nahr el Hasbāni oder des Wādi et-Teim.“ (Now. Arch. I. 39.) De többnyire nem szűk, hegyektől összeszorított, hanem szélesebb kiterjedésű völgy. „Bik'a, das ja eigentlich nichts als Spalte ist, wird meist nur von breiteren Thalflächen gebraucht“ (Now. Arch. I. 37.) A Gn. 11₂-ben említett bik'a az Eufrát völgye. Érdekes hogy Krausz szándéka ellenére önmagát czáfolja meg. Szerinte Bik'at Áven = Coelesyria, Coelesyria szerinte is fensík, tehát nem síkság, tehát Áven-síkság Krausz szerint is helytelen fordítás. A „pálczatartó“ a magyar király udvarának tagja, és nem fejedelme a syreknek és filiszteusoknak. A fordító feladata a világos beszéd és nem az olvasó leleményességének próbára tévése. A „jogar“ a köznép előtt is ismeretes és mindenféle használatos.

⁶⁾ V. 11. Rachamim semmiesetre sem „érzelem.“ Midőn Krausz megtoldja a „testvéri“ jelzővel, akkor már többet mond, mint ami az IMIT fordításában olvasható. A rchm gyök jelentése a héberben úgy mint az arabban: a megkönyörülés, irgalmazás, részvéttel viseltetés. Edom semmi részvétet se tanusított a judeaiak iránt Jerusálem pusztulásakor. (Am. 1₁₁ 12, biztosan exilium utáni részlet.) Taraf az összes sémi nyelvekben a „szaggat, szétszakít, tép, szétüt, szétver“ értelmével bír. Mindenütt így is fordítandó. „Rabol, zsákmányol“ már kiterjesztése az eredeti értelemnek. Az edomiták haragja nem „ragadozta“ szüntelen a judeaiakat, hanem tépte, szaggatta, marczangolta. Ewald: und sein Zorn auf immer zerfleischt; Reuss: im Zorne ihn fort und fort zerreisend. Ebra: Uebermass, Sich-Ueberheben, Uebermass der Frechheit, Ueberströmen des Zornes (Ges.-Buhl), — az „indulat“ tehát nem helyesen választott kifejezés a szó fordítására.

⁷⁾ 2, 3. „Majdnem tulajdonnévi ereje“ lehet a héberben, de nem a magyarban.

v. 4. ויתעוּם nálunk „eltévelyegtették“, mert „eltévesztették“ más értelmű volna (verfehlen). Hogy H. hogy írná, nem tudom.

Hogy אֱלֹהִים e helyen a bálványok, eléggé kifejezésre jut a nyomban rákövetkező mondat által: melyek után őseik jártak. A héber kifejezéstől a fordításban itt ép oly kevéssé lehet eltérni, mint a rokontermészetű אֱלֹהִים és הַבַּל szavaknál, amelyeknél szintén az összefüggés ad felvilágosítást.⁸⁾

v. 6. וְעַל מַכְרָם etc. azért mult, mert megfelel annak, ami az első versben áll וְעַל שְׂרָפָם etc., és az okvetlenül multban megtörtént dolog. Ellenben וְעַל יָלְכוּ etc. természetesen a jelenre vonatkoznak.⁹⁾

v. 7. Csak az adott szöveggel dolgozván, ebbe kellett értelmet fektetnünk. Értelme: áhítoznak arra, hogy a föld porát (azaz gyászt) lássanak a szegények (így, nem „nyomorultak“ mint H. hibásan idézi) fején. „Valakinek utját elhajlítani“, megengedjük, hogy héberes, tehát magyartalan, de itt is meg akartuk őrizni az eredetinek koloritját. Ép így a következő mondatban; értsd: kiki (a maga) apjával mennek (ők) a leányzóhoz.¹⁰⁾

v. 8. H.-nak e helyen tett kifogását alig tudom érteni. „A ruhán elterülni“ olyan, mint mikor a bojtár elterül a ruháján; hogy ez az elterülés az oltár mellett történik, az csak nem teszi rosszá a kifejezést!

אֱלֹהִים „isteneik“, így Orelli is, ellenben Kautzsch-nál: Gott, és H., úgy látszik, Kautzschra esküszik. A mondatot ép úgy lehet a bálványcultusra érteni, mint a Jahve-cultusra; ez utóbbi esetben csakugyan egy Isten.¹¹⁾

v. 9. וְאֵינִי nem hangsúlyos, amire számos példa van. H., ki hangsúlyosnak veszi, ismét Guthe-t (Kautzsch-biblia) követi.

הַיָּהוָה „hatalmas“; a szó kellett nekünk, mert valamivel lentebb וְנִבְרָא (v. 14) áll, és itt használtuk az „erős“ szót.¹²⁾

⁸⁾ V. 4. Eltévelyítették, tévútra vezették. A „hazugságaik“ szóból senki sem érzi ki, hogy a bálványokat kell alatta értenie. A megfelelő szó megválasztása a fordító ügyességétől függ.

⁹⁾ V. 6. Am. 2₆₋₁₆ összefüggő egész, amelyet részben a multról, részben a jelenről érteni nem lehet. A próféta az egész szakaszban a jelen viszonyairól beszél.

¹⁰⁾ V. 7. Dal: schwach, elend (von körperlicher Schwäche, von mageren Tieren), gering, unbedeutend (von einem Geschlechte, von einem Königshause), niedrig, arm, elend (Ges.-Buhl) — tehát dal = nyomorult. „Die da schnappen nach dem Erdenstaub auf dem Haupt der Niederen“ ist Unsinn und wird durch die dazu verübten Erklärungen nicht sinniger (Wellhausen). Furcsa megőrzése az eredeti koloritjának.

¹¹⁾ V. 8. „Elterülni“ magyarul annyit tesz, mint hanyattvágódni. „Der Zusatz, um meinen heiligen Namen zu entweihen, lässt keinen Zweifel darüber, dass von Unzucht beim Heiligtume Jahves die Rede ist.“ (Wellh.) Vagyis nem „isteneik“, hanem „Istenök“. „H. úgy látszik Kautzschra esküszik“ Krauszra jellemző észrevétel.

¹²⁾ V. 9. Midőn Krausz tagadja, a veanoki hangsúlyos voltát, azt bizonyítja, hogy nem érti a v. 6—8 és 9. köv. közötti ellentétet. Az „erős“ és

v. 15. „Az első יחלץ niphálnak vocalisandó“ mondja H. Már mondtuk, hogy nem változtatunk a szövegen. Itt különben jól lehet boldogulni minden emendatio nélkül is, mert נפשו ide is tartozik.¹³⁾

v. 16. היפה בנישם ..... בנברים felső fok, mint היפה בנישם (Cant. 5. 9), ez fordításunk oka. Ilyen felső fok található az újtestamentumi görögységben is, v. ö. Luk. 1, 42, ahol persze a magyarázók nem akarják a hebraismust elismerni.¹⁴⁾

7, 1 igen is érthető ami fordításunkban: a kaszálás után (még pedig a király mezején? vagy mivel az első növést a király szedi be és csak a sarju a gazdáé?) sáska támad. 12 lehet kaszáló rét is, mint Zsolt. 72, 6. H. példát vehetne az angol „revised“ bibliától (előttem az oxfordi 1899-iki kiadás fekszik), ahol a vers a maszoretikus szöveg szerint van fordítva. Az angolok eléggé előhaladtak a bibliatudományban és bátran tanulhatunk tőlük. Szentírásnál, mely a hívők községének van szánva, nem lehet a kritika ingatag talajára helyezkedni. Fordításunk mindenütt a maszórétikus szöveghez ragaszkodik.¹⁵⁾

v. 3. „meggondolás“, mert a dolog még nem történt meg, tehát nincs helyén a „megbánás“; v. ö. Jerem. 18, 8, 10. Ellenben Gen. 6, 7 és másutt nálunk is „megbánás“, amiből látható, hogy itt nem játszott közbe semmi „dogmatikai scrupulositas“, ami különben, ha megvan, nem elítélendő dolog.¹⁶⁾

v. 4. igen nehéz és nem csoda, ha H. ami felfogásunkkal szemben más felfogás felé hajlik; Orelli (némileg Kautzsch is) és az idézett angol biblia azonban ami pártunkon vannak. — חלק e helyen, תרום mellett, igen is *talaj*, Orelli: Ackergrund; a tűz egészen a mélyre hat.¹⁷⁾

v. 7. חכמה H-nak jogában áll e szót *ón*-nak venni, amint tényleg sokan veszik; azt is concedálok, hogy magyarban „mérőón“ inkább járja, mint mérőóloom. De a szó megtűri az *óloom* értelmet is, sőt változik a két értelem az összes nyelvekben, melyekben a szó előfordul: szanszkrit *naga* óloom, Blei vagy Zink; örmény *anag*

„hatalmas“ különbségéről az IMIT. „szentírás szerkesztő-bizottság“-ának nincs tudomása.

¹³⁾ V. 15-ben nem lehet a tárgyat v. 14-ből kiegészíteni.

¹⁴⁾ V. 16. Krausz, bár bibliafordító, nem tudja, hogyan kell képezni a superlatívust. Jámborságában nem veszi észre, hogy Cant. 5, 9-ben a melléknév előtt ki van téve az articulus, tehát az felső fokban áll, — Am. 2, 16-ban ellenben a melléknév mellett sem articulus nincs, sem genitivus partitívus, tehát az nem áll felső fokban.

¹⁵⁾ 7. Az értelmetlenség a záró- és kérdő-jelek után is értelmetlenség marad. A Revised-bibliát kár bolygatni.

¹⁶⁾ V. 3. Nicham = es sich leid thun lassen, Reue empfinden, es sich reuen lassen = megbán; meggondol = bedenken, überlegen = bikker. Hogy dogmatikai scrupulositas, ha meg van, nem elítélendő dolog a fordítónál, oly megjegyzés, mit jobb lett volna elhallgatni.

¹⁷⁾ V. 4. A chelek = Teil, Anteil an Grundbesitz, Feld, de sehol sem talaj. Az pedig rég ismeretes, hogy a tudományban nem lehet szavazni.

(Lagarde, Armen. Studien § 103); az örmény és assyr alakot idézi Hübschmann, Armen. Grammatik I, 300; az arabs *anaka* Abulwálid szerint = כדיל, tehát *ón*, v. ö. Fraenkel, Die aram. Fremdwörter im Arabischen, Leyden 1886, p. 153 = Zinn; ellenben Gesenius. Thesaurus s. v. כָּס = plumbum, az angol fordításban is plumbine.¹⁸⁾

v. 12. „Látó“ H. szerint ügyetlen; mi ellenben azt tartjuk, hogy „látnok“ magyartalan és meglepő, hogy H. ezt ajánlja.¹⁹⁾

v. 14. „A próféta fia“ dolgában korai volt a mi kárunkra élcelődni, jobb meggondolás után tán H. úr is be fogja látni, hogy a mi fordításunk helyes. Ha *bné hannebiim* (II. Kir. 2. 5. 7) jelentheti is a prófétanövendékeket, az egyesszámú *ben nábi* csak a próféta fia, ép úgy a későbbi héberségben is észrevehető e különbség. „Nem vagyok én próféta, sem prófétának fia“ ez alakban majdnem közmondásossá vált. V. ö. Jes. 19, 11 כְּבָנֵי הַנְּבִיאִים. Orelli és az angol biblia ismét a mi pártunkon van, H. szeméi előtt pedig ismét a Kautzsch-féle biblia lebeg. holott nem volna szabad megfélekedezni arról, hogy Kautzschék szabadon, mi pedig híven fordítunk.²⁰⁾

H. úr egyéb megjegyzéseit, a bíráló úr iránt érzett minden tisztelettem mellett is, jelentékteleneknek tartom és további fejtegetésre okot nem látok fenforogni.

Dr. Krausz Sámuel.

Kögel, Julius Lic. Dr. (Greifswald) *Die Gedankeneinheit des I. Briefes Petri*. Ein Beitrag zur neutestl. Theologie. (Beiträge zur Förderung christl. Theologie.) Gütersloh. 1902. 198 lap. 3 Mk.

Ha a munkának aprólékos taglalásába, állításainak részletes ismertetésébe avagy éppen czáfolgatásába bocsátkoznánk, igen hosszú fejtegetésekbe kellene merülnünk. De bevezetésében maga a szerző adja meg a munka programjának rövides megjelölésével magának a megítélésnek és elbírálásnak a szempontját is. Azt mondja, hogy csak akkor lehetséges a levelet is, mint minden más újtestamentumi iratot is, megérteni, ha alap gondolatát és általában a gondolatmenetét tisztázzuk. Helyes elv. Lássuk, mikép valósította meg ezt az elvet maga a szerző?

Munkája öt részre oszlik. Az elsőben a kiindulás pontját ha-

¹⁸⁾ V. 7. Kár szanszkritot, örményt, assyrt, Lagardeot, Hübschmann, Fraenkelt mozgósítani. A kérdés nem több, mint hogy melyik szó használatos a magyarban: mérőólom v. mérőón?

¹⁹⁾ V. 12. Látó = mindenki, aki lát. A látnok a köznépnél is használatos.

²⁰⁾ V. 14. A szerencsétlen „próféta fiá“-ról csupán ennyit: Amasias sieht das Prophezeien als eine Art Bettel an und meint, Amos solle sich in seiner Heimat von seinem Gewerbe nähren. Die Prophetengilden waren lokalisiert und übten ihre Profession gewöhnlich nicht ausserhalb ihres Wohnsitzes aus. Sie können nicht gut von etwas anderem als von milden Gaben gelebt haben. Amos nährt sich nicht von milden Gaben, sondern ist ein ausserordentlicher Abgesandter. Er gehört also nicht zu der Art von Nebiim, wie sie Amasias kennt. Bne hannebiim sind Angehörige der Prophetengilde, die als Familie betrachtet wurde; nicht Söhne von Propheten. (Wellhausen).

Hornyánszky Aladár.

tározza meg. Nem más ez, mint a ker. reménységének helyes értékelése. A jövődő láthatatlan boldogság reménye nem önmagáért fontos, hanem azért, mert a jelen nyomorúságai között is erősség, diadal, biztos támasz, megszentelője az egész életnek. Ez a levél főgondolata. A második részben a dogmatikai meghatározások fejtegetése foglalkoztatja szerzőnket. Különösen pedig az ígére, a lélekre, az Istenre, a Krisztusra vonatkozó kijelentéseket veszi vizsgálat alá. A harmadik részben az egyes biblia-theologiai eszméket s ezekkel kapcsolatosan különösen az ethikai szempontokat fejtegeti. A negyedik részben a levél gondolatmenetét állapítja meg. Ez szerinte a következő: 1. Üdvözlés 1, 1-2, 2. A jelenlegi üdvbirtok tényleges volta 1, 3-2, 10. és pedig sajátos kialakulását tekintve mint reménység, aztán Istenhez való viszonyában s végül a testvérekhez való viszonyában. 3. A helyzet sajátossága által meghatározott magatartás a külső világgal szemben 2, 11-4, 6. Természetesen sok apró részletre tagozza ezt a szakaszt. 4. A közeli végre való tekintet, 4, 7-19. S végül 5. Végző intések 5, 1-11.

A gondolatmenetnek ez a megállapítása mutatja, hogy szerzőnk e levelet a hosszadalmas és ismétlések özönével telt fejtegetések dacára sem értette meg igazán. A felsorolt öt rész úgy áll egymás mellett, hogy azoknak egységes szempont és alapgondolat által való összefoglalását szinte elképzelni is bajos. Szerzőnek tehát nem sikerült az I. Péter gondolatmenetét s különösen annak egységét ki-mutatnia. Mert abban igaza van ugyan, hogy a keresztyén reménységéből kell a levél megértését levezetni, de nála a ker. reménység csakhamar az egyik alrész mozzanatává törpült s így központi jelentőségét elveszítette. A levél írója a Krisztus feltámadásának a tényére támaszkodó ker. reménységet az egész élet, de különösen a szenvedések közt folyó élet erejének tekinti. Ezért e reménységre irányítja a megpróbáltatások közt élő olvasók figyelmét és e reménység szempontjából közli intéseit. Levele ez alapon négy részletre osztható. A beköszöntés után (1, 1-2) 1. a reménységről szól, mint a keresztyén ember fenntartójáról és erősségéről 1, 3-12. Azután 2. a keresztyén életről általában 1, 13-2, 10. Majd 3. a keresztyén életről a közönséges életviszonyok közt 2, 11-4, 6. s végül 4. a keresztyén életről a gyülekezet körében 4, 7-5, 14. Miként látható, a levél teljesen gyakorlati irányú s így párhuzamosa Jakab levelének, a mely-lyel több rokonságot is mutat.

Szerzőnk végül könyve 5. részében a levél írójáról, olvasóiról, szerzése körülményeiről mondja el a nézeteit. Teszi pedig ezt hosszadalmasan, unalmasan és lehetőleg zavarosan. Kétségtelenül kitűnik e munkából az író olvasottsága, roppant szorgalma és jóakarata, de kítűnik az is, amiben úgy szólván az egész német tudós világ szenved, hogy rendszerezni, világos, logikus, tiszta képet adni, egységes szempont alá foglalni a tárgyát nem képes. Ezért ez a könyv az első péteri levél megértéséhez nem tekinthető valami nagy segítségnek. R.